

Земли, созданного птицами. В частности, исследованы гнезда-инкубаторы, гнездовые конусы, гнезда-насыпи и норные гнезда многих видов птиц.

Ключевые слова: нора, гнездо, поднятие, гнездовая камера, птицы-строители, холмик, склон.
Надійшла до редколегії 04.03.2016

УДК 623 78.17.05

Ольховая Ю.І.

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВПЛИВ ОРОГІДРОГРАФІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРИТОРІЙ НА РОЗГОРТАННЯ МИРОТВОРЧОЇ ОПЕРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ УЧАСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИРОТВОРЦІВ)

Ключові слова: військова географія, рельєф, гідрографічна мережа, миротворча діяльність, природні явища, прохідність місцевості

Актуальність проблеми. Миротворча діяльність на початку XXI сторіччя являє собою складний багатогранний процес, пов'язаний із цілим рядом політичних, економічних, соціальних та інших проблем, що зачіпають національні інтереси значної частини держав світу. Ця діяльність дозволяє вирішувати такі питання, які не в змозі самостійно вирішити жодна держава світу. Більше 40 тисяч українських військово-службовців, за тисячі кілометрів від рідної землі з честю і гідністю виконували і виконують відповідальні завдання в Міжнародних миротворчих операціях. Від 1992 року було накопичено значний досвід їх успішної реалізації та сформовано надійний кадровий резерв Збройних Сил України. Це особливо важливо нині, коли у рамках проведення антитерористичної операції необхідно активно залучати відповідний досвід для мінімізації втрат особового складу.

Участь у миротворчій діяльності вимагає проведення цілого комплексу послідовних організаційних заходів, спрямованих на виконання миротворчої місії. В тому числі вивчення політичної, економічної, демографічної тощо обстановки в країні, де буде проводитися миротворча операція. Перед тим, як долучитися до проведення будь-якої миротворчої операції, необхідно спочатку отримати комплексну військово-географічну характеристику території держави, на якій її будуть реалізовувати. Насамперед слід розкрити основні її фізико-географічні характеристики. Вітчизняні миротворці брали участь в операціях у країнах з різко відмінними орогідрографічними характеристиками підстиляючої поверхні від більшості

території України, яка займає рівнинні ділянки поверхні Землі. Це значно ускладнювало ефективність проведення миротворчої операції, адже вітчизняні військові повинні були пройти певний адаптаційний період. Вони опановували специфіку застосування спеціальної техніки для пересування по території таких держав. Особливо це стосується країн, більшу частину території яких складає складний рельєф із значними перепадами висот.

Мета статті – розкрити особливості розгортання миротворчих операцій, зумовлені специфікою орогідрографічної характеристики місцевості (на прикладі участі військовослужбовців Збройних Сил України в миротворчих операціях).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідні дослідження є доволі поширеними серед європейських географів. Так, наприклад, П.-Д. Реньє розглядає як природні умови Корейського півострова вплинули на рішення командуючого миротворчими силами ООН Д. Макартур про висадку експедиційних сил у порту Інчхон (15—20.09.1950 р.) [8, р. 18-19], а група вчених Бірменгемського університету акцентує увагу на важливості врахування орогідрографічних умов при стаціонарному довготривалому розміщенні миротворчих місій ООН на Кіпрі [3]. Своєю статтею [2] спільно з С. Ю. Бортником ми започаткували в Україні відповідні розробки в області військового країнознавства – невід'ємної складової військової географії.

Основні результати дослідження. Особливі природні умови значною мірою визначають маневреність військових з'єднань та можливість застосування спеціальної (в т.ч. бойової) техніки та зброї. Як видно на рис. 1 у більшості країн, в яких

проводились миротворчі операції за участі України, вони доволі відмінні від звичайних ландшафтів, властивих території нашої держави. Тому їх слід розглянути докладніше.

З початку слід виділити в окрему групу країни з особливо складним гірським рельєфом (див. рис. 1). У таких країнах, як, наприклад, Боснія і Герцеговина та Ліван, лише за умови розміщення миротворчих сил на командних точках висот у відповідних гірських пасмах можливе взагалі відведення ворогуючих сторін на відстань, достатню для унеможливлення їх зіткнення, а також контроль над відповідною прилеглою територією.

Специфічними рисами високогірського типу рельєфу є наявність значної кількості змін поверхні Землі, що відбуваються майже постійно. Осипи, підмивання берегів, конуси виносу весь час формуються у гірських долинах. Таким чином, доволі сильно ускладнюються можливості контролю території та пересування по ній. Не менш важливе значення мають в умовах гірських ландшафтів безальтернативні шляхи сполучення, контроль над якими є запорукою вирішення питань безпеки персоналу відповідної миротворчої операції. Отже, через природні перешкоди транспортні комунікації фактично не можливо розширити чи збільшити їх пропускну здатність, а це ставить питання про нагальну потребу в застосуванні військово-транспортної авіації для перекидання сил у разі необхідності їх швидкого переміщення, особливо в умовах високогір'я.

У таких країнах мають місце значні зміни в орогідрографічному відношенні. Активне протікання геоморфологічних і геологічних процесів зумовлює суттєві зміни в рельєфі та річищі водотоків. У результаті селів, землетрусів і перенесення водою значних обсягів твердих часток доволі часто утворюються затори на річках та в долинах, що призводить до різкого тимчасового підняття рівня води і утворення запруд, пересипів та дрібних форм рельєфу флювіального типу. Також має місце різка зміна швидкості та напрямку течії річок, у результаті випадання опадів, сходження лавин і селів, камнеопадів. Це створює важкі умови для пересування.

Відсутність доволі значних по площі стабільних у геологічному і геоморфологічному плані ділянок суходолу, не обхід-

них для розгортання миротворчої місії та розквартирування особового складу і спеціальної техніки в умовах високогір'я та дуже еродованого рельєфу, змушують командування такими силами дуже дрібнити та розпорошувати відповідні сили по різних гірських долинах та контролюючим висотам, а також тримати чисельний резерв на рівнині з метою його використання у разі необхідності посилення присутності у відповідній частині країни, де проводиться миротворча операція.

Не менші труднощі стоять перед керівництвом і при дислокації миротворчого контингенту на низовинних заболочених ділянках. Особливо великі труднощі виникають при їх розміщенні в умовах тропічного чи екваторіального клімату, коли відповідні болота є суцільним непрохідним масивом. Виділяють (за фізико-географічними характеристиками рельєфу і гідрографії) приморські низовинні, рівнинні, гірські болота. Кожен із цих типів боліт має свої особливості як специфічний вид рельєфу.

В окремих країнах Африки представлені всі ці типи боліт, що значно ускладнює переміщення по їх території. Виразною особливістю болотних ландшафтів у тропічному чи екваторіальному кліматі є відсутність можливості пересування ними звичайними видами техніки, яку використовують у Збройних Силах України. Для більшості з них відсутні відповідні вітчизняні наукові дослідження, що дозволяють визначити ступінь їх прохідності, можливості побудови тимчасових шляхів за допомогою місцевого підручного матеріалу. Це дуже ускладнює мобільність відповідних загонів, які у дощовий період фактично повністю ізольовані. У дощовий період у заболочених частинах країн Африки пересуватися між населеними пунктами взагалі можливо лише по повітрю. Місцеві жителі в цей період припиняють активну діяльність через унеможливлення просування сухоходом.

У таких державах, як Демократична Республіка Конго чи Ліберія, поєднання гірських типів ландшафтів із болотами створює надзвичайно складні умови для переміщення місцевістю, а також і для успішного проведення миротворчої операції (див. рис. 1). Тому, на їх проведення витрачають дуже значні суми коштів та велику кількість спеціальної техніки. До

Велику небезпеку нормальній життєдіяльності населення у всіх без винятку країнах світу несуть особливі екстремальні природні явища. Вони можуть бути непереборною силою, яка унеможливить проведення миротворчої операції та виконання поставлених перед нею завдань. Окремі миротворчі місії було впроваджено для ліквідації наслідків стихії. Зокрема, миротворча операція на Гаїті (2010) була спрямована саме на подолання наслідків землетрусу. Найбільш небезпечними є особливі екстремальні природні явища у країнах, де має місце велика густота населення та інфраструктурних об'єктів.

За походженням усі особливі екстремальні природні явища поділяють на:

- геологічні (землетруси, цунамі, виверження вулканів);
- орогідрографічні (лавини, селі, повені);
- кліматичні (смерчі, посухи, шторми);
- піротичні (пожежі).

Частина з них можна передбачити завчасно та провести відповідні роботи з евакуації миротворчого контингенту та спеціальної техніки. Окремі розвиваються так швидко, що це неможливо. Особливо небезпечними є наслідки дії екстремальних природних явищ у контактній зоні «море—суходіл», де вони породжують та посилюють один одного. Наприклад, унаслідок землетрусу утворюється цунамі, яке призводить до селів та пожеж.

Країни, в яких проводились миротворчі операції за участі України, за поширенням особливих екстремальних природних явищ можна поділити на такі групи (рис. 2):

- поширені всі такі явища, що мають місце у відповідній природній зоні (наприклад, Гватемала);
- поширені окремі явища, що мають місце у відповідній природній зоні (наприклад, Ефіопія);
- малоімовірні такого плану явища

(наприклад, Хорватія).

Особливо небезпечно проводити миротворчі операції у країнах першої групи. При комплектуванні миротворчого контингенту в них необхідно обов'язково врахувати можливість їх виникнення. Тому, в таких країнах переважно діють польові шпиталі, обладнані засобами надання первинної допомоги особам, які постраждали унаслідок особливо негативних природних явищ. Це ставить також питання про спеціальну підготовку як військових медиків, так і в цілому особового складу, що повинен чітко та злагоджено діяти у випадку настання таких природних лих з метою мінімізації втрат та швидкого розгортання місць надання необхідної допомоги постраждалому місцевому населенню.

Висновки. Орогідрографічні умови найбільш складні у гірських країнах, де часто мають місце різкі зміни погодних умов, активно відбувається процес змін мікро- і мезоформ рельєфу та течії річок. Це зумовлює необхідність оперативного швидкого реагування на прояв небезпечних природних явищ, що можуть докорінно змінити природне середовище і ландшафт відповідної частини такої країни. Отже, таким чином, створюються складні умови проведення миротворчої операції. Інтенсивність та відмінність у формах протікання орогідрографічних процесів прямо впливають на проведення миротворчих операцій.

Особливо небезпечні природні явища можуть призвести до катастрофічних наслідків, що унеможливають розгортання миротворчих сил у наперед визначений термін. Також вони призводять до знищення відповідної інфраструктури та значних людських жертв серед мирного населення у найбільш густозаселених частинах таких країн.

Список літератури

1. Атлас офіцера. – М. : Военно-топографическое управление Генерального штаба, 1984. – 400 с.
2. Бортник С. Ю. Вплив фізико-географічних характеристик місцевості та її властивостей на виконання миротворчих завдань / С. Ю. Бортник, Ю. І. Ольховая // Фіз. географія та геоморфологія. – 2015. – Вип. 3(79). – С. 141-146.
3. Akçali E. "Nature knows No Boundaries": A Critical Reaging of UNDP Environmental Peacemaking in Cyprus / E. Akçali, M. Antonsich // Annals of the Association of American Geographers. – 2009. – Vol. 99, № 5. – P. 940-947.
4. Atlas zur Weltgeschichte. – Stuttgart : Klett, 2011. – 559 S.
5. Lacoste Y. Atlas géopolitique / Y. Lacoste. – Paris: Larousse, 2007. – 192 p.
6. Ongoing missions and operations [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations>
7. Quid 2003 / Sous la dir. de D. et M. Frémy. –

Paris : Robert Laffont, 2004. — 2158 p. **8.** *Régnier P.-D.* Dictionnaire de géographie militaire / Paul-David Régnier. – Paris : CNRS, 2008 – 264 p.

Ольховая Ю. И. Вплив орогідрографічної характеристики територій на розгортання миротворчої операції (на прикладі участі українських миротворців). У статті досліджуються географічні та геоморфологічні фактори під час розгортання миротворчих підрозділів за участі українського контингенту. Інтенсивність та різні форми протікання орогідрографічних процесів є тими факторами, які прямо впливають на проведення миротворчих операцій. Розроблені дві спеціалізовані тематичні карти дозволили проаналізувати та виділити ступені прохідності місцевості в районах розгортання миротворчих контингентів та систематизувати екстремальні природні явища. Грунтуючись на такому аналізі було виділено групи країн за інтенсивністю та формами прояву відповідних процесів та явищ.

Ключові слова: військова географія, рельєф, гідрографічна мережа, миротворча діяльність, природні явища, прохідність місцевості.

Olkhovaia Julia. Impact of the terrain orohydrographical characteristics on the peacekeeping operations' deployment (Ukrainian peacekeepers participation case study). Geographical and geomorphological features are being examined in the article in the course of peacekeeping units' deployment with the participation of Ukrainian contingent. National peacekeepers participate in operations in countries with drastically different orohydrographical characteristics of underlying terrain in comparison to the major part of the Ukrainian terrain represented by the flat parts of the earth's surface.

Specific natural conditions of landscape largely determine the manoeuvrability of military units and the possibility to use special (including combat) equipment and weaponry. Participation in peacekeeping activities requires a set of consistent organizational activities to be taken for the purposes of peacekeeping operation, including special training of personnel and equipment for the proper functioning under various natural conditions in the course of peacekeeping operation.

The developed two specialized thematic maps made it possible to analyse and specify the degree of terrain passability in the areas of peacekeeping contingents' deployment as well as systematise extreme natural phenomena. Based on this analysis groups of countries have been selected in terms of the relevant processes and phenomena intensity and forms of appearance. Especially dangerous natural phenomena may lead to disastrous consequences that will prevent the deployment of peacekeeping units in a pre-determined period. The intensity and various forms of orohydrographical processes are those factors directly affecting the conduct of peacekeeping operations.

Comprehensive military-geographical description of the host nation territory should be obtained prior to contributing to any peacekeeping operation.

Keywords: military geography, topography, hydrographic network, peacekeeping activity, natural phenomena, terrain passability.

Ольховая Ю. И. Влияние орогідрографічної характеристики територій на развертывание миротворческой операции (на примере участия украинских миротворцев). В статье исследуются географические и геоморфологические факторы во время развертывания миротворческих подразделений при участии украинского контингента. Интенсивность и разные формы протекания орогідрографічных процессов являются теми факторами, которые прямо влияют на проведение миротворческих операций. Разработаны две специализированные тематические карты позволили проанализировать и выделить степени проходимости местности в районах развертывания миротворческих контингентов и систематизировать экстремальные природные явления. Основываясь на таком анализе были выделены группы стран за интенсивностью и формами проявления соответствующих процессов и явлений.

Ключевые слова: военная география, рельеф, гидрографическая сеть, миротворческая деятельность, природные явления.

Надійшла до редколегії 20.04.2016